

Pospíšil, Ivo

**Slovenský literárněvědný trojúhelník: komparatistika -
genologie - translatologie**

In: *Brněnská slovakistika a česko-slovenské vztahy*. Pospíšil, Ivo (editor). Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1998, pp. 45-58

ISBN 80-210-1742-2

Stable URL (handle):

<https://hdl.handle.net/11222.digilib/133231>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

SLOVENSKÝ LITERÁRNĚVĚDNÝ TROJÚHELNÍK: KOMPARATISTIKA — GENOLOGIE — TRANSLATOLOGIE

Ivo Pospíšil (Brno)

Autor budoucích dějin slovenské literární vědy asi zaznamená, že její expanze — po přípravné fázi 20.-30. let — začíná především v 60. letech tohoto století. A snad bude také konstatovat, že tato expanze se realizuje především ve třech navzájem spojených oblastech, které jako by tvořily **literárněvědný trojúhelník: v komparatistice, genologii a translatoologii**. Důvody jsou především **genetické**. Slovenská literární věda byla úzce spojena s českým prostředím, z něhož přebírala podněty, ale transformovala je po svém. **Souběžně s českou inspirací probíhal uvnitř procesu recepce souběžně proces delimitace, akcentace toho, co slovenské prostředí — na rozdíl od českého — preferovalo, co vyhovovalo jeho vnitřním potřebám.**

Slovenská komparatistika měla na počátku povětšinou české kořeny dané někdy až bezprostředním vztahem učitele a žáka (např. F. Wollman — A. Popovič) a existencí tzv. československého kontextu. Česká komparatistika vytvořila svébytnou školu, která měla v meziválečném období několikerou podobu (Frank Wollman — V. Černý — R. Wellek) a jejíž modifikace, shody a rozdíly se projevují dodnes. Česká komparatistika měla úzké a často rozporuplné vztahy jak ke strukturalismu (Pražskému lingvistickému kroužku), které se snažil mimo jiné precizovat René Wellek, tak k fenomenologii (R. Ingarden). Z těchto vnitřních filií byla již slovenská komparatistika vyrůstající sice víceméně z české inspirace, ale navazující také samostatné kontakty jak s projevy literárněvědné fenomenologie (R. Ingarden, M. Bachtin), tak technologických škol (ruská formální škola), poněkud vyvázána. Takto pozvolna nejprve z materiálových prací rostla slovenská komparatistika vycházející

z české báze, ale současně se jí vzdalující hledáním vztahu ke komunikativním modelům souvisejícím s hermeneutickým viděním artefaktu; **takto se utvářela jedna větev slovenské komparatistiky, která vyústila v metodologii tzv. nitranské školy. V ní se pak komparatistika jako svébytná literárněvědná disciplína na pomezí literární teorie a historie rozplynula v širším komunikativním aspektu, který na jiné úrovni syntetizoval i morfologické směry (F. Miko, A. Popovič, J. Kopál aj.).**

Zdálo se, že dosavadní koncept komparatistiky je příliš zatížen materiálem a pozitivistickými přístupy, že je z něj třeba uniknout k produktivnějším studiím komunikativním souvisejícím s moderní sémiotikou a hermeneutikou. **Jiný „únik“ nabídl Dionýz Ďurišín, sám završitel tradiční větve komparatistiky, jejíž systematiku a terminologii rozpracoval v 60. a 70. letech ve studiích a monografiích, které vyšly v řadě cizích jazyků a získaly autorovi mezinárodní renomé. Ďurišínův tým, který se konstituoval v 80. letech, opustil tradiční komparatistickou plochu a snažil se vytvořit nový koncept, který jsem nazval „novou“ komparatistikou. Sám D. Ďurišín se domníval, že vytváří novou interdisciplínu, která zjevně překračuje limity literární vědy směrem k politické a kulturní geografii, etnologii a politologii. To však neodpovídalo ani personální skladbě jeho týmu, ani charakteru většiny příspěvků: někteří autoři si pouze osvojili Ďurišínovu terminologii a stereotypně pokračovali v tradicionalistických přístupech. Stati členů Ďurišínova týmu se někdy omezovaly na vnějškové inumerace, které sice ztrácely literárněvědný charakter, ale nezískávaly jiný — patrná byla absence propojení Ďurišínovy metody s vnitřním ustrojením artefaktu.**

V koncepci světové literatury Ďurišín volně vyšel z pojmu F. Wollmana, který jej traktoval ve třech rovinách: 1. jako souhrn národních literatur celého kontinentu. 2. jako hodnotový výběr toho nejlepšího, co vzniklo v národních literaturách, 3. jako útvar zahrnující vzájemně determinované vztahy a souvislosti, tj. geneticky a typologicky podmíněné literární jevy, které fungují v meziliterárním procesu. Ďurišín ve shodě s F. Wollmanem považuje třetí vymezení za hlavní objekt srovnávacích výzkumů. Vytváří však naprosto novou koncepci struktury a funkce tohoto pojetí; dospívá k názoru, že světová literatura je

sice konečný, ale nikdy nezavršený meziliterární fenomén, pohybující se na synchronní a diachronní ose slovesného vývoje. Ďurišin zároveň zavrhl osvědčený metodický postup „světová literatura očima národních literatur“, který má své relativní výhody a přednosti: vědomí pevného bodu, jímž se vstupuje na nejisté teritorium vyšší dějinné abstrakce, neboť libovolně zvolený literární fakt vývojové řady — většinou nerovnoměrné a asynchronní — lze vždy srovnat podle nejrůznějších kritérií chronologických, tematických, žánrových aj., na pružné synchronní ose s jevem analogickým či protikladným. Konstitutivní a variabilní znaky národní literatury tvoří relativně uchopitelný „centrismus“ (k němuž lze přistupovat různě, nikoli jej však a priori odmítat). V Ďurišinově koncepci odpovídá světové literatuře jako systému určitý afinitivní model — pojmová nadstavba jako myšlenkový systém. Vztah mezi světovou literaturou jako takovou a teoretickou reflexí tohoto literárního jevu je proto zákonitě diferencovaný a proměnlivý. V novém projektu *Meziliterárne európske centrismy (1995–1997)* Ďurišin akcentuje typ meziliterárních společenství konstituovaných na objektivnějším, geografickém principu, který na rozdíl od variabilnějších, etnicko-jazykových kritérií vyjadřuje přirozenou koexistenci lidských komunit. Výzkum meziliterárních centrismů zkonkrétňuje a zviditelňuje fenomén světové literatury, protože klade důraz na její přirozené podsystémy — na zóny, teritoria, regiony, oblasti apod., tj. na územní celky spojené hlediskem společného socio-kulturního prostoru, v němž funguje — řečeno van Tieghemovou terminologií — centrismus „generální literatury“; kde platí užší, těsnější integrovanost literárních tradic a poetik. Je zajímavé, že Ďurišinův pojem meziliterární společenství vznikal v jisté opozici a podstatném doplnění terminologie I. G. Neupokojevové: pojmu region (rozsáhlý komplex národních literatur sjednocený nejrůznějšími kritérii) a podřízeného pojmu zóna, resp. zónový komplex. Slovenský badatel se ještě v knize *Systematika meziliterárneho procesu* (Bratislava 1988) domníval, že region či zóna absolutizuje princip jednotícího geografického faktoru (nemusí přitom přihlížet např. k jazykově odlišnému specifiku zvláštních meziliterárních společenství), zatímco meziliterární společenství poskytuje možnost větší difference ostatních faktorů jazykových, etnických, politických apod. I. G. Neupokojevová v knize *Istorija vsemirnoj literatury* (Moskva 1976) rovněž odmí-

tala názor, že světová literatura je výsledkem aditivní či axiologické koncepce, nemůže se tedy jednat o mechanický soubor děl, ale o nejvyšší abstrakci literárního procesu, v němž musejí být obsažena všechna díla, která svět zplodil v podobě obecniny, obecného paradigmatu.

D. Ďurišin v sérii publikací o zvláštních meziliterárních společenstvích tak vystavěl nový model komplexního výzkumu literatury. Ďurišinova aktivita spojila úsilí slovenských komparatistů, později i ruských, českých a italských: pro zvláštní meziliterární společenství a meziliterárnost získal i představitele literární vědy středoasiských republik (kdysi součást SSSR). Jeho činnost zaujímá důležité místo ve slovensko-českých literárněvědných vztazích: vzájemnou spolupráci spojil slovenskou komparatistiku s pražskou komparatistickou školou na Slovanském ústavu AV ČR a brněnskou komparatistikou na Ústavu slavistiky Masarykovy univerzity. Nejde však o organizační a institucionální zásluhy: D. Ďurišin, jehož činnost by měla být výrazněji dokumentována a analyzována na mezinárodní úrovni (například v podobě mezinárodního sympozia), se svým výzkumem ocitl na pokraji tradičního modelu literární vědy a prokázal, že doménou slovenské literární vědy je — oproti české — vyšší míra teoretické průraznosti a vybočování z tradičních schémat; při tom všem také menší míra obezřetnosti a skepse a tíhnutí k teoretickému, terminologickému a koncepčnímu maximalismu (systémové pojetí světové literatury jako obecniny celého světového literárního procesu).

Zatímco v slovenském prostředí Ďurišinova metoda, zvolna se vysouvající z konceptu tradiční komparatistiky, převládla, byt zcela nevytlačila tradiční srovnávací studie kontaktologické a typologické, **v českém prostředí se postupně profilovala tři komparatistická centra: dvě pražská (Slovanský ústav AV ČR a Komparatistické centrum na Filozofické fakultě UK) a brněnské (Ústav slavistiky na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity).** Zatímco komparatistika Slovanského ústavu (samostatné periodikum *Slavia*) a brněnského Ústavu slavistiky (periodikum *Opera Slavica*) vycházejí z kořenů strukturální estetiky a školy Franka Wollmana, Komparatistické centrum (periodikum *Svět literatury*) se opírá o pojetí Václava Černého, tedy o komparatistiku široce kulturně založenou. Různá jsou také

jejich pojetí světové literatury a preferované okruhy (např. komparativní pojetí literárních směrů a žánrů ve slovanských a západních literaturách na Ústavu slavistiky v Brně nebo regionalismus v pojetí Komparatistického centra).

Genologie jako specifická disciplína literární vědy existuje oficiálně až od 30. let 20. století, ale její kořeny sahají v našem kulturním okruhu až do antiky. Žánrové hledisko se však možná ještě výrazněji uplatňovalo mimo tradiční evropský kulturní okruh (viz F. Tökei: *Genre Theory in China in the 3rd-6th Centuries. Lin Hsieh's Theory of Poetic Genres. Budapest 1971*).

Genologie v evropském slova smyslu se vyvinula v podstatě ze tří starořeckých filozofických okruhů, z nichž ostatně rostla i sama estetika: z kosmologie a kosmogonie, jak se projevovaly u pythagorejců, z teorie lidské činnosti (techné), jak se realizovala u sofistů, a z učení o duši (psyché), jak ji pěstoval Platón a zejména neoplatonici. Literární druhy primárně reflektují kosmologické pojetí, které implikuje vzájemnou hierarchickou propojenost světa. Proto dávno před Ferdinandem Brunetièrem v sobě obsahují analogii s biologickými druhy, kterou kdysi z pozic imanentních metod kritizoval René Wellek. Aristotelovo pojetí zdůrazňuje techné, tedy konstruování žánru, jež pak zdůrazňuje Q. Horatius Flaccus a jeho pokračovatelé a epigoni. V klasicismu technologický aspekt zesílil a dobové poetiky se staly svéráznými „receptáři“, v nichž autoři vlastním příkladem a dovedností (N. Boileau) předváděli druhovou normu. Darwinovská či evolucionistická koncepce literárního žánru jako biologického druhu se pak obloukem vrací ke kosmologickým pramenům estetiky. Nicméně studium literární morfologie, verše, prózy i dramatu, dosáhlo v 19. století a později takového stupně, že dosavadní žánrové výklady již neodpovídaly dynamickému rozvoji žánrového systému, který se od období preromantismu a romantismu nacházel ve stadiu permanentní přestavby. Potřebu nové literárněvědné subdisciplíny, jak ji formuloval Paul van Tieghem, vyvolalo zejména intenzivní využívání nových metod, které literární věda přejímala zejména z filozofie a jiných duchovněd (pozitivismus, psychologická metoda Potebňova, W. Dilthey, psychoanalýza Freudova a Jungova) a které otvíraly literární dílo a literární proces nezvyklým způsobem a dosud nevidanými průřezy. Vzrostla tudíž potřeba ukázat literární druhy (žánry) jako svébytné literární a literárněvědné kategorie;

literární žánry jsou jediným způsobem existence literatury, právě jimi se realizuje jak tvar literárního díla, tak pohyb literatury jako historického procesu; jejich bytí tedy osciluje mezi staticností, konzervatismem, brzdícími účinky tvaru a jeho dynamikou, pohybem, přestavbou, restrukturačí a transformací. Literární žánry jsou z tohoto hlediska nejen „formami“ literatury, ale také „okénkem“ do literatury, genovou laboratoří, v níž se soustřeďují veškeré klíčové procesy trvalosti a změny.

Slovenská genologie získala inspiraci zejména v Polsku a vědomě navazovala na tamější fenomenologické výzkumy spojujíc je se strukturálními a morfologickými přístupy. Takto jsou orientovány průkopnické práce **Jozefa Hvišče** *Problémy literárnej genológie* (Bratislava 1979) a *Poetika literárnych žánrov* (Bratislava 1985). J. Hvišč, školením polonista, vyšel z koncepcí, které v Polsku budovali J. Kleiner, S. Skwarczyńska a J. Trzynadłowski spolu s autory a přispěvateli časopisu *Zagadnienia rodzajów literackich*. V jeho pojetí vyniká zejména úspěšná snaha integrovat fenomenologii s morfologickými přístupy slovenské literární vědy i se sociální základnou umění. Tato komplexnost verifikovaná autorem především na slovenském a polském materiálu byla vyústěním snah o vnitřní propojení tradiční morfologicky a typologicky orientované komparatistiky s genologií, jak se to projevilo již v názvu sborníku *Komparatistika a genológia* (Bratislava 1973).

Komparatisticko-genologický komplex vyrůstá nejprve z preference typologie nad kontaktologickou a genetikou komparatistikou, orientuje se na propracované teorie a terminologie: jeho integrace vrcholí v slovenské literární vědě podle našeho soudu v 70. letech. Pak se komparatistika začíná zásluhou Ďurišinova týmu pohybovat jinam a překračuje meze literární vědy; genologická teorie v podání J. Hvišče míří zase ke genologické systematice a žánrové poetice, která se mezitím stala i ve světě kardinální (viz naši studii *Problém genologických koncepcí*, viz Výběr literatury). V průběhu 70–90. let se začala modelovat platforma slovenské teorie překladu přerůstající v koncept slovenské translologie. Charakteristické je, že její počátky měly oporu v nitranském týmu, kde se stýkaly trsy komparatistiky, komunikativní estetiky a poetiky literárních žánrů. Centrem slovenské teorie uměleckého překladu se stal — stejně jako v případě komparatistiky

— agilní Ústav svetovej literatúry SAV v Bratislavě. Dokládá to nejen individuální aktivita jeho pracovníků, ale také kolektivní práce a sborníky k otázkám teorie a dějin překladu na Slovensku (*K otázkam teórie a dejín prekladu na Slovensku I.* Pavol Winczer a kolektiv, Ústav svetovej literatúry Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1993, 260 s.; *K otázkam teórie a dejín prekladu na Slovensku II.* Ústav svetovej literatúry Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1994, 221 s.).

Jde o ambiciózní projekt, který má nejen zmapovat rozsáhlé pásmo slovenského uměleckého překladu, jednotlivé fáze překladatelské strategie a poetiky, ale také objevit obecnější zákonitosti vývoje uměleckého překladu a dojít k novým koncepcím jeho teorie. To je zvláště důležité v zemi, kde velmi silně zapůsobila završená koncepce Antona Popoviče, kterou je nyní třeba v jejím vlastním jménu překonat a více otevřít podnětům zvenci. Trochu nám to připomíná — i když jde o značně hyperbolizovanou analogii — roli Benedetta Croceho v italské literární vědě. Vynikající osobnost vytváří spíše dokonalé a uzavřené metodologické stavby, ačkoliv jsem přesvědčen, že Popovičova teorie překladu obsahuje i řadu potenciálních vrstev, které mohou být dále rozvíjeny. Již řadu let je slovenské myšlení o překladu zajímavější a objevnější než české, translatologické práce jsou tu i více společensky ceněny.

Projekt, kterého se ujali badatelé z Ústavu svetovej literatúry SAV v Bratislavě, je tudíž zcela pochopitelný v situaci, kdy se emancipace slovenského národa v samostatném státě ještě prohloubila. Sborník *K otázkam teórie a dejín prekladu na Slovensku I* jen potvrzuje všeobecně uznávaný fakt, že Slovensko se stalo jedním z center evropské translatologie. Hned v úvodu se dovídáme o záměrech reprezentativní publikace: pohlédnout nově na celou problematiku bez vnucovaných ideologických brýlí minulosti, zmapovat materiál, který byl opomíjen náhodně nebo záměrně, systemizovat sine ira et studio všechna dostupná fakta a vytvořit koncepci vývoje slovenského překládání. V něm zaujímá klíčové místo překlad z ruské (klasické) literatury. O tom pojednává **Ema Panovová** ve studii *Príspevok k výskumu vývinových paralel v recepcii inonárodných literatúr*. Některé věci jsou ovšem známy (slavjanofil Chomjakov byl překládanější než sám Puškin — ale i v obrozenských Čechách máme podobné jevy, např. s oblíbeným F. V. Bulgarinem). Důraz na nacionální

charakter literatury vedl slovenské překládání k Puškinově poémě (oslabování atributů byronské povídky). Podobně studie **Soni Lesňákové** *Funkčnosť prekladov z ruskej klasickej literatúry pre formovanie slovenskej národnej literatúry (Próza)* ozeřetně sleduje slovenskou překladatelskou strategii vzhledem k ruské klasice — Rusko se často nekriticky zbožňovalo a neslyšelo se rádo, když sami Rusové posuzovali poměry v carské říši kriticky.

Významné místo má na Slovensku překládání z literatur sousedních států, z „menších“ literatur, české překlady směřovaly jednoznačně — kromě ruské literatury — do západních literatur — ostatní literatury byly zastoupeny méně. Snad se v tom projevily rysy národní povahy, které ještě zdaleka nezmizely. Toto směřování slovenského překladatelství najdeme dokumentováno ve stati **Pavola Winczera** *Žarnovove preklady z polskej poézie a ich kontexty* (Andrej Žarnov, 1903–1982, vl. jm. František Šubík, přeložil v letech 1936–1949 pět knih polské poezie — zajímavé jsou i jeho složité životní osudy po válce, emigroval r. 1952). Ve srovnání s předválečnými českými překlady polské poezie vynikne náboženská a vlastenecká orientace Žarnovových překladů, současně však je tu úsilí o tematickou a žánrovou pluralitu. Ožehavé téma analyzuje **Karol Tomiš**, který sleduje slovenské překládání Petöfiho — téma zvláště pikantní pro Petöfiho slovenský původ a odjakživa citlivé slovensko-madarské vztahy. Není tu ovšem zapomenuto ani na německou literaturu: studie **Jozefa Minárika** pojednává o překládání německé duchovní lyriky — překladatel Samuel Hruškovič (1694–1784), barokní tvůrce, překládal ovšem ještě do češtiny. Práce **Ivana Cvrkala** si vážím obzvláště, neboť od dokumentace a tendencí směřuje ke skutečné slovesné hloubce, totiž k poetice slovenských překladů z německé poezie v 19. století. Klíčové postavení slovanských literatur potvrzuje stat **Jána Jankoviče** o překládání z chorvatské, makedonské, slovinské a srbské dramatické tvorby. **Jana Tesařová** pojednává o překladech z baltských literatur, **Dagmar Sabolová** zkoumá osudy překladů Dantova Pekla na Slovensku, **Katarína Kenížová** píše o překladech Franceova románu *Ostrov Tučňáků* a **Eva Malieiová** o dvou překladech Pasternakova Doktora Živaga. Ocenění zaslouží přehled **Mirona Sisáka** o moderní ruské literatuře ve Slovenském denníku a pečlivě sestavená výběrová bibliografie

k teorii a dějinám překladu na Slovensku (**Veronika Čejková**), dobrý pramen informací.

První svazek *K otázkam teórie a dejín prekladu na Slovensku* je práce sondážního charakteru, která mapuje již několikrát oraný terén nově, z nadhledu, z perspektivy nové doby, současně však historicky citlivě. Nesnaží se násilně „přehodnocovat“ za každou cenu — právě důraz na kulturní pluralitu je tím, co na této práci imponuje nejvíce.

Druhý svazek lze charakterizovat jako metodologicky odvážnější, radikálnější. V řadě příspěvků již nejde jen o faktografii a sledování historických souvislostí a zákonitostí uměleckého překladu, ale především o metodologický posun. **Katarína Kenížová-Bednárová** se v úvodní studii zamýšlí nad metodologií dějin překladu na Slovensku: „Geografická poloha Slovenska v strede Európy ako krajiny a v nej žijúceho národa, ktorého vzdelanosť má základy v latinskej kultúre, vytvára predpoklady pre špecifiká, vyplývajúce z kríženia kultúr a jazykov na našom území (v historickom priereze). Ich odrazom je do veľkej miery aj literárny preklad. Osobitné problémové okruhy v tejto oblasti vytvára historické obdobie pôsobenia Cyrila a Metoda, historické obdobie Slovenska ako súčasti Rakúska-Uhorska, existencia Slovenska v rámci Československej republiky.“ (uvedené dílo, s. 8).

Ostrý pohled vrhá na problematiku uměleckého překladu **Bogumila Suwara-Marčoková**, která vychází z kritiky Popovičova systému a konstatuje zásadní změny v současných humanitních vědách, jimž by se teorie překladu měla přizpůsobit (současné vědecké myšlení směřuje k volbě parciálních problémů a k ekologicko-pragmatickým souvislostem). Je to potřebný „útok“, ale na druhé straně není třeba překotně podléhat tlaku nových trendů — škoda, že ve sborníku není výraznější oponující hlas, který by se pokusil tradici i nové posuny „rozumně“ syntetizovat. Ideologicko-pragmatický rozměr vnáší do sborníku **Pavol Winczer** (studie *Dve ideológie, dva recepčné prístupy*), kde analyzuje recepci polské literatury v slovenských levicových a katolických nakladatelstvích. Podobných aspektů si při zkoumání recepce moderní ruské literatury všimá **Miron Sisák**. Poetologický rozměr má kultivovaně napsaná stať **Ivana Cvrkala** o přítomnosti poezie Rainera Marii Rilkeho v slovenské literární kultuře, stejně jako studie **Márii Kusé** *Fraçoise Saganová na Slovensku*. Ani v tlaku kontextově pragmatických me-

tod by se nemělo zapomínat na to, že materiálem literatury je jazyk a že sledování vývoje překladu je především výzkumem poetologie a poetologických řetězců. Toto hledisko snad nejlépe vyjadřuje stať **Karola Tomiše** o slovenských překladech Petöfih (1861–1910). Spíše překladatelské strategie si všimají studie **Marianny Minárikové**, která srovnává překladatelské postupy Martina Kukučina a Dušana Makovického (překlady ruské literatury), **Evý Maliti-Fraňové**, která si všimá změny překladatelské strategie na překladech Zory Jesenské z ruštiny ve 40. a 50. letech, **Dagmar Sabolové**, která srovnává překlady Dan-teho Pekla do slovenštiny na Slovensku a v exilu, a **Jany Truh-lářová**, která zkoumá Mikulův výbor z francouzského šansonu (1988).

Slovenská teorie uměleckého překladu překročila svůj Rubicon a kriticky pohlédla na své vlastní tradice a nutnost jejich přehodnocení. Možná právě tato metodologická zahleděnost do sebe sama měla za následek, že se tu do značné míry vytratilo srovnávací pozadí — podobné problémy se řeší i v jiných národních literaturách. Místy se také zdá, že je tu po-někud potlačena integrace překladu do celkového konceptu po-etiky a poetologie a pro Slovensko překvapivě postrádáme výraz-nější zřetel ke genologii, tedy žánrovému aspektu a žánrovým transformacím v uměleckém překladu.

Slovenský literárněvědný trojúhelník nastíněný v titulu má tedy své mezery: propojenost jeho „stran“ je ještě nevyrov-naná; zdá se, že v slovenské literární vědě — na rozdíl od dnešní dominující české, v níž převažuje svinutí do sebe, introspekce soustředěná na akt individuální interpretace vyrůstající z díl-čích metodologických postupů strukturálních škol, — se více prosazuje radikální pohyb do stran a disciplinární disperze. Od nacházení spojů a průníků v 70. letech začíná v 80. letech nový vývoj, který je později katalyzován vznikem samostatného státu a tím i novým kontextem, v němž se slovenská literární věda ocitá v přímé konfrontaci s evropskými a světovými literárně-vědnými školami.

Slovenská literární věda vychází také z jiné situace, v níž se ocitála v 70. a 80. letech: oficiální česká literární věda té doby byla jednostranná a jen zřídka se ideologickou clonou podařilo prosadit kvalitnější práci, a to ještě spíše v nebohemistických oborech. Nicméně na tomto místě by se slušelo zmínit se sine ira

et studio o tzv. Šaboukově týmu, který ve snaze spojit uměno-
vědnou problematiku na obecné estetické rovině vypracoval
koncept bádání i osobitou terminologii, na níž se mimo jiné vý-
znamně podílel Z. Mathauser, jehož první kniha po řadě let, kdy
mu nebylo povoleno výrazněji publikovat, vyšla v Bratislavě
a Brně. Příliš ostré rozštěpení na oficiální a neoficiální (opoziční)
literární vědu se v českých podmínkách po roce 1990 promítlo do
zdůrazňované diskontinuity. Na Slovensku právě zmíněný lite-
rárněvědný trojúhelník, který převažoval i v slovakistickém
výzkumu, vedl k vzniku propracované komparatistické, genolo-
gické a translátologické teorie a k definitivnímu vyvázání ze
závislosti na českých autoritách. To se projevilo i v zahraniční
orientaci a inspiraci slovenské literární vědy. Na druhé straně
nelze opomíjet, že některá literárněvědná pracoviště bohemis-
tické a slavistické orientace (někdejší Ústav pro českou a světo-
vou literaturu ČSAV, slavistická pracoviště Filozofické fakulty
v Brně, Olomouci aj.) udržovala a v nových podmínkách rozvíjejí
se slovenskými badatelskými centry úzké kontakty. Základna
vybudovaná slovenskou literární vědou v podobě disciplinárního,
metodologického trojúhelníku komparatistika — genologie —
translatologie se může stát i výchozí strukturou srovnávacího
bádání rekonstituující se české slovakistiky.

Výběr literatury

- Comparare i comparatismi. La comparatistica letteraria oggi in Europa
e nel mondo. Red. A. Gnisci e F. Sinopoli. Roma 1995.
- Dejiny literárnej komparatistiky socialistických krajín. Bratislava
1986.
- Demetz, P.: A Conversation with René Wellek. Cross Currents 9 (1990).
A Yearbook of Central European Culture, s. 135–145. Second
Conversation with René Wellek. Cross Currents 10, 1991, s.
235–251. Third Conversation with René Wellek, Cross Cur-
rents 11, 1992, s. 79–92.
- Dima, A.: Principii de literatura comparata. București 1972.
- Dorovský, I.: Balkán a Mediterán. Spisy Masarykovy univerzity v Brně,
Filozofická fakulta. Masarykova univerzita, Brno 1995.
- Dorovský, I.: Balkánské meziliterární společenství. Brno 1993.
- Đurišin, D.: Čo je svetová literatúra. Bratislava 1992.
- Đurišin, D.: Medziliterárny centrismus — krok na ceste k svetovej
literatúre. Slovak Review 1994, No. 1, s. 3–13.

- Đurišin, D. a kol.: Osobitné medziliterárne spoločenstvá. I–VI, Bratislava 1987–1993.
- Đurišin, D.: Systematika medziliterárneho procesu. Bratislava 1988.
- Đurišin, D.: Teória medziliterárneho procesu I. Ústav svetovej literatúry, Bratislava 1995.
- Đurišin, D.: Ústretovosť slovenského a talianskeho výskumu medziliterárnosti? *Slovak Review*, vol. V, 1996, No. 2, s. 110–118.
- Đurišin, D.: Západoeurocentrizmus a skúmanie medziliterárneho procesu. *Slovenská literatúra* 1983, 1.
- Đurišin, D. — Korkoš, L.: Svetová literatúra perom a dlátom. Bratislava 1993.
- Gnisci, A.: Appunti per un avviamento allo studio generale e comparato della letteratura. Roma 1991.
- Gnisci, A.: Komparovaná literatúra ako disciplína dekolonizácie. *Slovak Review*, vol. V, No. 2, s. 105–109.
- Hvišč, J.: Poetika literárnych žánrov. Bratislava 1985.
- Hvišč, J.: Problémy literárnej genológie. Bratislava 1979.
- Janaszek-Ivaničková, H.: O współczesnej komparatystyce literackiej. Warszawa 1980.
- K otázkam teórie a dejín prekladu na Slovensku I. Pavol Winczer a kolektív, Ústav svetovej literatúry Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1993.
- K otázkam teórie a dejín prekladu na Slovensku II. Ústav svetovej literatúry Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1994.
- Komparatistika a genológia. Bratislava 1973.
- Konrad, N. I.: Zapad i Vostok. Statji. Moskva 1972.
- Kuznecovová, R.: Nový smer v súčasnej literárnej vede (Konceptia svetovej literatúry Dionýza Đurišina). *Slovak Review*, vol. V, 1996, No. 2, s. 167–170.
- Lotman, J.: Text a kultúra. Bratislava 1994.
- Magris, C.: Dunaj. (ital. Danubio, 1986). Odeon, Praha 1992.
- Markiewicz, H.: Literaturoznawstwo i jego sasiedstwa. Warszawa 1989.
- Navarro, D.: Eurocentrizmus a antieurocentrizmus v európskej a latinskoamerickej literárnej teórii. *Slovenská literatúra* 1992, 4, s. 342–357.
- Neupokojeva, I.: Istorija vseмирnoj literatury. Moskva 1976.
- Pokorný, M. — Zelenka, M.: K teórii a metodológii svetovej literatúry. *Slovenské pohľady* 1993, č. 5, s. 145–149, máj.
- Pokorný, M. — Zelenka, M.: Úvahy o medziliterárnom procese. *Slovenské pohľady* 1993, č. 10, s. 140–142, október.
- Pospíšil, I.: Genologické pojmy a žánrové hranice (Problém tzv. románové kroniky). *Slavia* 1981 (50), č. 3–4, s. 381–389.
- Pospíšil, I.: Interliterary Communities, Interliterariness and Their Genre Aspect. A Handful of Czech Genre Studies. *Zagadnienia rodzajów literackich*, z. 1–2/ 1994, 157–164, Łódź 1994.

- Pospíšil, I.: Ključevyje problemy sovremennoj genologii i koncepcija „žanrovogo objema“. In: Litteraria Humanitas I. Genologické studie. Brno 1990, s. 47–58.
- Pospíšil, I.: Mediteránní centrismus a ruská literatura. Universitas, Brno 1995, č. 2, s. 14–19.
- Pospíšil, I.: Metodologie meziliterárních společenství (Specifika literaturnych otnošenij. Problemy izučenija obščnosti slavjanskich literatur. Sbornik statej. Rossijskaja akademija nauk, Institut slavjanovedenija i balkanistiki, Slovackaja akademija nauk, Institut mirovoj literatury, Moskva 1994, 158 s.). Svět literatury 1995, č. 10, s. 105–106.
- Pospíšil, I.: Od Bachtina k Solženicynovi. Srovnávací studie. Brno 1992.
- Pospíšil, I.: Podnětná koncepce a nezbytí diskuse (D. Ďurišin: Teória meziliterárneho procesu I, Ústav svetovej literatúry SAV, Bratislava 1995). Opera Slavica 1996, VI., č. 3, s. 60–62.
- Pospíšil, I.: Problém genologických koncepcí. Slovenská literatúra 1988, č. 4, s. 298–313.
- Pospíšil, I.: Sedmero úskalí a inspirací. Slovenská literatúra 1992, č. 4, s. 292–295.
- Pospíšil, I.: „Stará“ a „nová“ komparatistika: pragmatismus a ruský maximalismus u Karla Čapka, in: Opera Slavica 1993, III, 1993, č. 1, s. 16–24.
- Pospíšil, I.: Terminologie meziliterárnosti. Dionýz Ďurišin: Osobitné meziliterárne spoločenstvá 6. Pojmy a princípy. Ústav svetovej literatúry SAV, Bratislava 1993, 210 s. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, D 41, roč. 1994, s. 169–170.
- Pospíšil, I.: Utopičnosť a hĺbinnosť literárnej vedy (Meditace in margine projektu Dionýze Ďurišina). Opera Slavica 1993, 1, s. 44–46.
- Pospíšil, I.: Východoslovanské meziliterární centrismy na pozadí balkánských centrismů. Zbornik Matice srpske za slavistiku, Beograd 1994, 46–47, s. 19–27.
- Pospíšil, I. — Zelenka, M.: Ďurišinův projekt a jeho mezinárodní kontext (Osobyje meziliteraturnyje obščnosti-5. „FAN“, Akademija nauk Respubliki Uzbekistan, Taškent 1993. Problemy osobyh meziliteraturnych obščnostej. The Problems of Specific Interliterary Communities. Nauka, Moskva 1993). Opera Slavica 1997, VII. č. 3, s. 57–59.
- Pospíšil, I. — Zelenka, M.: Meziliterární společenství — meziliterárnost — meziliterární centrismy — světová literatura (Ke koncepci Ďurišinova týmu). Opera Slavica, VII, 1997, 1, s. 13–21.
- Pospíšil, I. — Zelenka, M.: Pojem a koncepce světové literatury. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, roč. 1995, D 42, řada literárněvědná, Brno 1996, s. 103–112.
- Pospíšil, I. — Zelenka, M.: René Wellek a meziválečné Československo. Ke kořenům strukturální estetiky. Brno 1996.

- Pospíšil, I. — Zelenka, M.: Slavistika na rozcestí — problémy a perspektivy. In: Pavol Jozef Šafárik a slavistika. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie a dokumentov z osláv 200. výročia narodenia P. J. Šafárika. Filozofická fakulta UPJŠ Prešov, Matica slovenská Martin 1996, s. 31–36.
- Román a „genius loci“. Regionalismus jako pojetí světa v evropské a americké literatuře. Praha, sine (pravděpodobně 1992).
- Sötér, I.: *The Dilemma of Literary Science*. Budapest 1973.
- Svatoň, V.: *Epické zdroje románu*. Praha 1993.
- Tieghem, P. van: *La littérature comparée*. Paris 1931.
- Trubeckoj, N. S.: *Letters and Notes*. The Hague 1975.
- Weisstein, U.: *Einführung in die vergleichende Literaturwissenschaft*. Stuttgart 1968.
- Wollman, F.: *Duch a celistvost slovanské slovesnosti*. Praha 1948.
- Wollman, F.: *K metodologii srovnávací slovesnosti slovanské*. Brno 1936.
- Wollman, F.: *Slavismy a antislavismy za jara národů*. Praha 1968.
- Wollman, F.: *Slovanství v jazykově literárním obrození u Slovanů*. Praha 1958.
- Wollman, F.: *Slovesnost Slovanů*. Praha 1928;
- Wollman, S.: *Česká škola literární komparistiky*. Praha 1989.
- Wollman, S.: *Porovnávací metoda v literárnej vede*. Bratislava 1988.